

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Scipio Claromontius De Ratione Status

Chiaramonti, Scipione

[S.l.], 1679

De Justo extraordinario, hoc est, contra, vel supra justum ordinarium. Cap.
I.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10064

Pars Secunda

*De justo extraordinario, hoc est, contra vel
supra justum ordinarium.*

CAP. I.

Transseamus ad justum extraordinarium, hoc est, contra, vel supra justum ordinarium, in quo collocari rationem status ab iis, qui eam definiunt contraventionem juris communis, jam superius dixi. Consideremus igitur tanquam fundamentum, quod quemadmodum justum ordinarium, cum sit secundum leges optimæ reip., per se æquum est, ita extraordinarium per se non justum est, cuius rei superius exemplum datum est, illatæ vid. pœnæ mortis ob furtum pomi. Hæc pœna per se iniqua est, haud æqua: ut ex adverso latrocinium morte punitum, per se justum est, & ideo ordinarium. Jam considerandum hic venit, an illud, quod per se ipsum justum non est, fieri ob copulationem cujusdam circumstantiæ possit justum, & præsertim ob rationem publicæ utilitatis. Quæ disputatio bina habet membra, ut non justum bina significata: enimvero altera est negativa, cum significat id, quod indifferens est, scilicet quod neq; æquum, neq; iniquum; altera contraria, & denotat injustum esse. Una itaq; quæstio est, an illud, quod per se ipsum indifferens est, ob circumstantias aliàs bonas, & imprimis ob finem bonum utilitatis publicæ, bonum & justum fieri possit. Altera quæstio est, an illud, quod per se ipsum iniquum est, ob circumstantiam quandam bonam, & cum primis propter finem bonum æquum fieri possit. Ceterum ut rectius cognoscamus dubium, & veritatem ejusdem determinationis, repetere hic oportet ex Ethicis Aristotelis, (lib. 3. cap. 1.) qua de re plurimi Scriptores, at ego quod modo dicturus sum, in morali mea doctrina tradidi, (part. hygyenes lib. 3. cap. 2.) quod circa actionem moralem communiter res sex considerentur, quas multi circumstantias appellant. D. Thomas tamen non omnes circumstantias nominat: sed quoniam his de nomine est, negligamus illam & vocitemus communi usu circumstantias. Sunt itaq; quis, quare, quomodo, quando & ubi, Nonnunquam bina adduntur, cu
five

five erga quem, & quo instrumento. Quis, personam exprimit, quæ agit, veluti cum se devoveret pro patria Decius (quis) Decius fuit, qui se devovit. (quidnam) devotio fuit vitæ, (quare) hoc est, finis fuit, ut exercitus suus victor evaderet, (quomodo) solemnī religione factum est secundum suos ritus, (quando) oportunum existit tempus ab augurum coetu expressum, (ubi) idem fuit campus, ubi prælium mittebatur. Binæ alteræ copularunt se pugnae inter Davidem & Goliathum commissæ. Davides puginator fuit: actio ipsum fuit certamen, (cum quo,) Gigas existit Goliath, (in quem finem,) ut honor Dei veri apud populum suum electum defenderetur, (quomodo,) fortiter & feliciter, occidit enim, (quibus armis,) petris & funda, (ubi,) in conspectu amborum exercituum Hebræi & Philistæi. Ex his circumstantiis binæ, id quod fit, & finis, quare fit, præcipuæ sunt, & actionis essentielles. Et prima a plurimis vocatur objectum, & bonitas quam illa actioni largitur, dicitur bonitas objecti: quæ de re diffuse satis egi in mea morali doctrina. Et hoc (quid) est illud, quod communiter a legibus imperatum est, & iustum legale, videlicet reddere depositum, pacta inita servare, filios educare, & similes actiones aliæ, quæ consistunt in eo, quod fit, includentes non nunquam hoc cui, & versus quem, videlicet cum prohibetur concubitus cum alterius conjugæ, vel laudatur, & nonnunquam imperatur cum sua. Hæc actio itaq; hocq; quid, non nunquam per se indifferens est, hoc est moraliter nec bonum nec prævum est, velut pedibus ire: aliàs moraliter bonum est, ut venerari patrem: aliàs prævum est, ut despicere patrem, aut cum alterius conjugæ rem habere. Expositio itaq; dubii propositi est, an actio cum objectum est, idq; quod fit iniquum, possit propter utilitatem publicam, quam infert, & ita propter bonum finem æqua fieri. Itidem quæritur, an illud sit, quod committitur indifferenter. Ratio, quæ credere jubet, nunquam reddi posse actionem illam æquam, cujus objectum, sive circumstantia (quid) injusta est, pendet ex doctrina D. Dionysii Areopagitæ, comprobata hodiè ab omnibus Theologis etiam moralis doctrinæ scriptoribus, quod bonitas proveniat ex integra causa: estq; sensus, quod bonitatem actionis attineat, ut omnes circumstantiæ bonæ sint, quodq; satis sit, si una prava reperiatur ad prohibendum, ne actio purè bona habeatur. Dico purè bona, ad distinctionem boni *secundum quid*: etenim stipem dare pauperibus, ex se bona res est, sed si detur eo animo, ut paupercula virgo vitietur, cui præbetur, prava est, ideoq; nec actio planè bona est, eam tamen habet partem circumstantiamq;

bonam, quapropter vocatur bona *secundum quid*, non purè. Itaq; cum prava sit circumstantia (quid) quæ ex præcipuis est, necessario dicendum erit, quod quocunq; modo cæteræ posthac bonæ sint, sive partim, sive omnes, actio nequeat fieri absolutè bona. Quæ ratio etiam valere videtur, si eadem circumstantia (quid) indifferens sit: ob negationem, quam includit ex bonitate morali, quod nequeat inde exire actio purè bona. Cicero tamen in officiis (lib. 3.) quamplures affert actiones, quæ cum per se pravæ sint, bonæ evadant ob alias circumstantias, & præcipuè ratione finis. Una harum fuit exilium Collatini Tarquinii, Bruti collegæ in pellendo e Regno Tarquinium Superbum; nihilominus paulo post coactus fuit deponere consulatum, & exilium legere. Quod sanè erat magistratu depellere & ex urbe civem innocentem, & quod plus erat bene promeritum. Attamen quoniam Tarquiniorum nomen invisum è civitate tollere, omnemq; eorum familiam utile reputatum fuit libertati, actio ex mente Ciceronis (lib. eod.) honesta devenit. Et alibi, depositum repetitum denegare, actio est iniqua; attamen gladium depositum non illi reddere, qui in perniciem patriæ eo uti institueret, ob publicam justum fit utilitatem: ita pariter gladium depositum domino mente capto non restituere, fit actio justa ob finem, ne eo vel se ipsum, vel alios lædat.

Ad determinandam hanc difficultatem binas præmitto conclusiones, respondentes binis dubii partibus separatim. Prima est, cum sit indifferens circumstantia (quid) ob bonitatem aliarum circumstantiarum, & cum primis finis, tantoq; magis si finis sit communis utilitas, absolutè evadit bona. Ratio hujus conclusionis pendet ex doctrina a me tradita in mea morali doctrina; estq; (part. Hygyenes l. 3. cap. 2. §. 3.) quod cum circumstantia complexa est bonitatem moralem, tum illam consequitur ex bono fine, ex quo in ipsam moralis bonitas refunditur. Exempli gratia, quando filia lacte suo nutrit patrem captivum, hæc actio per se inclusam habuit moralem bonitatem. Sic, quod quispiam deambulet per quoddam temporis spacium, hæc deambulatio per se ipsa non complectitur nec bonitatem, nec pravitatem moralem: at addatur illi finis bonus, quod deambulet præstolandi amicum ergo, quem admonitum vult insidiarum illi structarum, jam deambulatio ista fit ex copulatione finis istius etiam ipsa moraliter bona: etenim non solum morale bonum est, admonere amicum, sed ista deambulatio fit bonum morale, quoniam versatur, in expectando eum, ut admoneat. Ex hoc fundamento jam tale deducitur argumentum:

Quan

Quando omnes circumstantiæ bonæ sunt, & ad unum finem contendunt, actio absolute bona est.

At cum circumstantia (quid) indifferens est, & finis bonus, fictis bonis circumstantiis reliquis, omnes circumstantiæ bonæ erunt:

Igitur quando circumstantia (quid) indifferens est, at finis bonus, cæteræq; circumstantiæ bonæ, actio erit absolute bona.

Minor probatur. Nam ipsa circumstantia (quid) est per se indifferens, propter finem copulatum sibi evenit moraliter bona, velut in allato fundamento, quare fictis cæteris bonis, nulla reliqua erit, quæ non sit bona.

Ex hætenus deducta conclusione colligo propositam conclusionem, quod circumstantia (quid) cum indifferens sit, ex utilitate publica actio absolute bona reddi possit, dummodo cæteræ conspirent circumstantiæ, quoniam utile publicum nobilior & melior finis est boni privati.

Altera conclusio est, quod nonnunquam circumstantia (quid) esse possit injusta, ideoq; moraliter prava, & nihilominus resp. cæterarum circumstantiarum & cum primis resp. utilis publici esse possit tota actio absolute bona. Dico nonnunquam, non enim semper, nec etiam frequenter illud accidit. Ut cognoscamus igitur, quibus terminis conclusa sit veritas conclusionis, oportet petere ex schola hoc satis notum fundamentum, quod subiectum, vel prædicatum propositionum aliquando simplicia sunt, aliquando composita. Et cum sint composita, nonnunquam componentia mutuo, sibi repugnantia se invicem destruunt, nonnunquam minimè. Explico hæc per exempla.

In hac propositione, homo est animal, tam subiectum homo, quam prædicatum animal nomina simplicia existunt: at vero in hac, homo est animal ratione præditum, prædicatum constat ex binis voculis, animalis scilicet & rationalis: & in hac, brutum animal est irrationale, subiectum compositum est. In hisce exemplis tamen partes componentes, scilicet animal, & rationale, invicem non pugnant, neq; etiam animal & irrationale in exemplo altero. At si dicemus, cadaver est animal mortuum, termini prædicatum constituentes mutuo pugnant, animal & mortuum, etenim animal de vivente prædicatur, mortuum vero esse vitam excludit. Hujus generis prædicata dicuntur contradictionem pati in adjecto, hoc est in copula, quam Logici in propositionum terminis observant, potest, debetq; observari in circumstantiis actionum moralium. Exempli gratia, frater sec. communem regulam amandus est, & beneficiis prosequendus, quare eum lædere, magisq; adhuc ne-

ca.

care, actio injusta est. At vero sit frater hostis patriæ, ita ut terminus compositus sit, frater patriæ hostis, dico quod copula hostis publicus fraternitati adversetur, & moraliter eum destruat. Dico moraliter, naturali enim modo, hoc est quantum ad vinculum consanguinitatis, manet frater in omne ævum : at vinculum illud morale amoris & charitatis, quod inter fratres intercedere debet, per publicas inimicitias destruitur, maxime si eas exerceat, sive quod actu ipso patriam affiliat, sive quod occupet : ut Timophanes frater Timoleontis Corinthum occupavit, communem patriam, tyrannum in ea se constituens. Ut ita, si circumstantia (quid) loco hujus quod fratrem quispiam occiderit, sit quod fratrem hostem patriæ vel tyrannum occiderit, quoniam adjunctum destruit moraliter fratris gradum, bona sit moraliter, haud prava. Quapropter non indiget, ut ceteris comprobetur circumstantiis, nec minus virium ullum actioni infert, ut non perfecte sit bona. Erit itaq; sec. hanc expositionem conclusio restricta. Quando circumstantia quid, terminus est compositus ex binis partibus contendentibus mutuo, quarum copula alteram subvertat, & factum existit injustum resp. partis primæ, at justum respectu actionis copulatæ, si ceteræ circumstantiæ bonæ sint, justa erit. Ratio est, quoniam & circumstantia (quid) bona erit ipsa, quia æqua est respectu partis quæ superest, & injustitia, quam tenebat, respectu partis sublata, cessat cum defectu partis ipsius. Comprobatur exemplo Timoleontis & similium. Timoleon necis fratris auctor fuit, quoniam argumentis adductis, & exhortationibus ad eum factis, adduci nequivit ut ab incepto desisteret. Laudatus tum fuit Timoleon, & post illa semper inde laudem portavit. Filium occidere ex se malum est, sed si addatur, quod patriæ proditor sit, subvertitur in patre iudice vinculum morale pietatis paternæ: ideoq; Brutus filios condemnans, actionem peregit bonam, utq; videmus laudatum fuit, & postea semper. Verum quidem est, quod omne, quod in casu simili ultra justitiæ necessitatem esset, mea opinione non laudandum foret: velut si non foret necessum, ut executioni sententiæ latae adstaret pater consul, satis enim erat ad mortem condemnasse, idemq; aliis mandatum dedisse. Nam ut cineres retinent non nihil ex ligni cremati natura, & alia est cineris quercus, quam salicis natura, ita quoq; non nihil remanet residui paterni & fraterni gradus in dictis casibus, quod postulat testificationem gravatè nos illud facere, ad quod justitia, vel publicum commodum nos impellit. Et si Aristotelis ait, (lib. 7. pol. cap. 13.) *quod ultiones & animadversiones ex virtute quidem proficiantur, at quod fiant ex necessitate, quodq; laudi reputatur compelli ad eas excercendas*, quanto magis cum filii, vel fratres vitæ supplicio

cio afficiuntur, vir probus ostendere debet paternum dolorem, aut fraternum, quod coactus sit propter ipsorum scelera ita in eos animadvertere. Quod dictum sit in transcurso. Superest ut argumento contrario respondeamus, cuius solutio tamen ex iis, quæ dicta sunt, apparet. Nam si circumstantia quid prava est, non asseritur, quod ex circumstantiis ceteris bona evadet, sed ipsa ex adjecto fit bona, quod adjunctum ipsius pars est, non alterius, ita ut ipsa illa includat bonitatem moralem, sine bonitate ceterarum circumstantiarum.

Sed afferri posset & hæc alia ratio in contrarium. Id quod per se pravam est, nunquam non malum existere potest: ideoque Theologi adstruunt, non licere mentiri etiam si salutare foret reip. quodque plus est, etiam si universo cætui hominum, sine peccato; enimvero cum illud sua natura pravam sit, nullo respectu ad bonum converti potest.

Respondeo, maiorem positionem ejusque particulam per se indigere distinctione. Etenim quantum ad nostrum attinet propositum, duo habet significata, alterum est separationis, alterum est essentiae. Prima acceptio in his erit, si dicamus scammonium sumptum necare, hoc est, scammonium, si sumatur sine permissione aliorum ingredientium, quibus illud ad justam ducitur temperiem, & præparatur, vi veneni agere: qua significatione verum non est, quod quæ res per se prava est, non bona sit aliis associata, ut in exemplo scammonii elucescit, quod recte præparatum medicamen sit multis morbis salutare. Et in exemplo morali; severitas sine ulla comitate in regimine sæpenumero prava est & damnosa; at comitate temperata utilis est. Papyrius Cursor gravi severitate militum animos adeo læserat, ut cum vincere possent, ipsi nollent, ne quid illi gratum facerent. Quare post illa comitatem admiscuit, unde Livius, (lib. 8.) *Sensit peritus Dux qua res victoria obstaret: temperandum ingenium suum esse, & severitatem miscendam comitati.* Itaque adhibitis legatis ipse circum saucios milites inferens in tentoria caput, singulos ut sese haberent rogans, curam eorum nominatim legatis, tribunisque & præfectis demandabat: &c. At vero in significatione ea essentiam exprimente, vera est in perpetuum propositio: veluti homo nunquam non erit rationalis, & animal semper sensu præditum, quousque ille homo existet, & hoc animal. At cum additur illi quidpiam, per quod destruitur animal, velut cum animal mortuum dicitur, non amplius animal sensu instructum est: pariter morali modo, illud, quod pravam per se est, quousque moraliter manebit tale, quod erat, pravam erit: ut cædes fratris, quousque frater morali modo frater est, semper mala erit: at si ex copula fraternitas mora-

Z

liter

liter destruat, cades fratris non necessario existet prava. Et sic quoq; respon-
deo auctoritati Theologorum: mendacium, quousq; mendacium est, est pecca-
tum: at cum ex adjecto non fit mendacium, neq; peccatum est: velut cum para-
bolæ ut parabolæ adhibentur, & fabulæ pro fabulis, ex mendaciis non mendacia
fiunt. Æneam vivum ad inferos descendisse, mendaciū est, at vero cum narratur ut
fabula, non mendacium existit, neq; is, qui refert, mendax reputatur: nam se ac-
commodat in propositione hac Æneam descendisse ad inferos ad fictionem poeti-
cam, quod verum est, haud falsum. Expositum itaq; est, quomodo actio per se
indifferens, propter bonitatem finis, & cum primis boni publici, præsentē boni-
tate ceterarum circumstantiarum bona evadat: & quomodo posset etiam actio
per se iniqua, fieri interdum æqua absolute, maxime respectu boni publici: &
partim ostensa est veritas conclusionis bimembris. Qua ex re constat, quo-
modo verum sit, quod peccata intrinsecus & sua natura talia, non possunt esse
peccata, ut ait D. Augustinus lib. de mendacio cap. ultimo: & in Enchiridio cap.
13. lib. contra mendacium cap. 7. Qua distinctione & expositione destituitur
doctrina Martini Becani in compendio manuali adversus hæreticos lib. v. cap.
20. illiq; adhibenda est.

*Examen locorum, in gratiam meæ sententiæ
adductorum, ab auctoritate Ciceronis: ubi differentia ponitur
inter rem injustam facere, & non facere rem
justam.*

CAP. II.

Ego ubi in utramq; partem disceptavi, protuli in favorem sententiæ,
a me postea pro vera receptæ, nonnullas Ciceronis auctoritates. Pri-
ma fuit remotio a magistratu, & exilium Collatino insuper irroga-
tum, non ob rem aliam, quam quod habitus fuit civis libertati perni-
ciosus, quod ex familia regia esset. Si consilium reip. istius hac in parte bo-
num reputamus, opus est ut circumstantiam (quid) efficiamus æquam ob ad-
iunctum, hoc modo. In exilium mittere civem innocentem & bene promeri-
tum, at damnosum ob quandam nimiam auctoritatem suam libertati quæ addi-
tio